

TRANH MINH HỌA TRÊN BÁO XUÂN SÀI GÒN XƯA

Đầu thập niên 1930, tranh minh họa xuất hiện lai rai trên tờ báo Xuân có mặt rất sớm miền Nam là báo Phụ Nữ Tân Văn năm 1930. Các tranh minh họa này có khổ rất nhỏ, có khi không ăn nhập đến nội dung như hình một con thuyền, một bình hoa, con chim én, chỉ để lấp khoảng trống còn dư dưới một cột báo.

Đến số Xuân 1932, một hoặc hai bài nổi bật trong tờ báo có thêm tranh minh họa khổ lớn, vẽ kỹ, sát nội dung bài, nhưng cách thể hiện bố cục chặt chẽ giống một bức tranh hơn là minh họa. Đến số Xuân 1934, có sự tham gia vẽ bìa và minh họa của họa sĩ Lemur Cát Tường, báo Phụ Nữ Tân Văn tăng cường tranh minh họa mang tính mỹ thuật hơn, mềm mại hơn.

Đến đầu thập niên 1950, trên các tờ báo Xuân ở Sài Gòn thể loại này bắt đầu được chú ý hơn, xuất hiện nhiều hơn trước. Một số họa sĩ trường Mỹ thuật Đông Dương như Mạnh Quỳnh, Hoàng Tích Chù, Tú Duyên lúc đó có vẽ minh họa cho báo Sài Gòn Mới (số Xuân 1952), báo Mới (số Xuân Quý Tỵ 1953)...

Khách quan mà nói, số tranh này không bắt mắt lắm, ít chi tiết và nét vẽ còn sơ sài dù tác giả là họa sĩ nổi tiếng (có thể do quan niệm của họ về vai trò của tranh minh họa). Tuy nhiên, từ lúc đó đã xuất hiện những họa sĩ mới tuy chưa được biết tiếng nhưng vẽ rất đẹp, rất mới. Trong số đó, có nhiều họa sĩ xuất thân từ trường Trang trí Gia Định, có vài người tuy không học trường lớp nhưng có năng khiếu tham gia.

Từ giữa thập niên 1950 và suốt thập niên 1960, có thể nói là thời kỳ dài có nhiều giai phẩm Xuân mang hình thức đẹp nhất vì từ bìa đến ruột, vai trò của tranh vẽ được đẩy mạnh hết mức do lúc đó kỹ thuật in ảnh chụp chưa đạt tới mức rõ đẹp. Điều này thể hiện sự quan tâm của giới chủ báo đến tính mỹ thuật của tờ báo như một cách thu hút độc giả quan trọng.

Sự chuyển hướng trong tổ chức thực hiện báo Xuân lúc đó, như mở rộng khổ báo, tăng số trang lên để tăng hàm lượng nội dung bài vở nhằm thu hút độc giả mua báo đã dẫn đến sự lên ngôi của tranh minh họa. Vì nội dung báo Xuân là món quà văn nghệ tâm tình, nhìn lại đời, nhìn lại mình, do đó truyện ngắn được dùng nhiều, hồi ký hay chuyện kể luôn xuất hiện.

Những bài viết dạng này khá dài, đọc mệt mắt lại khó theo dõi nên cần có tranh minh họa. Tranh minh họa thu hút độc giả khi mới thoáng nhìn

trang báo, sau đó giúp độc giả cảm nhận sâu hơn nội dung bài viết. Có tờ báo dày đặc tranh ảnh minh họa như Sài Gòn Mới Xuân 1955 có tới 21 tranh, 15 ảnh chưa kể vài tranh biếm họa.

Giữa thập niên 1950, minh họa trên báo Xuân khá đẹp, nhiều bức đẹp như một bức tranh. Có thể xu hướng minh họa bằng tranh chăm chút kỹ trên các báo Pháp, Mỹ du nhập vào Sài Gòn đã tác động lên giới họa sĩ. Điềm qua tên tuổi một số họa sĩ minh họa gắn với từng tờ báo phát hành hàng ngày và dịp ra báo Tết, ta thấy báo Ánh Sáng năm Canh Dần 1950 có các họa sĩ Bình Thành và M□□H□àng M□nh; báo Tiếng Ch□ông 1951 có các họa sĩ Thế Chương, Hưng Hội, Nguyễn Văn Mười, Bình Thành.

Ngoài ra, có họa sĩ Phan Khánh vẽ cho tờ Buổi Sáng. Họa sĩ Diệp Đình ảnh hưởng báo Pháp vẽ rất Tây, sẵn sàng chạy xô, ai kêu gì vẽ nấy. Họa sĩ Lê Phan rất xông xáo ở lĩnh vực này. Ông vẽ nhiều tranh minh họa đẹp, sinh động. Trên báo Điện Báo Xuân Canh Dần 1950, ông vừa vẽ biếm vừa minh họa hơn chục bức. Họa sĩ Hiếu Đệ là tay minh họa tầm cỡ, vẽ đẹp, sinh động và ý tứ sâu sắc.

Thỉnh thoảng có tranh minh họa của họa sĩ Mai Hoàng Minh trên báo Lửa Sống Xuân Canh Dần. Họa sĩ Lê Trung, họa sĩ chuyên vẽ bìa cũng tham gia minh họa nhưng không nhiều. Trên báo Sài Gòn Mới thỉnh thoảng có tranh Lê Trung, là một bức đơn lập được đóng khung trang trọng.

Đến cuối thập niên này, nhiều bức minh họa trên báo Tự Do của người miền Bắc di cư vào mang tính mỹ thuật cao, trong đó có tranh của họa sĩ Ngọc Dũng và những bức không ký tên, có thể của họa sĩ Phạm Tăng. Tranh minh họa của Ngân Hà, một họa sĩ gốc Bắc cũng thường xuất hiện.

Đến đầu thập niên 1960, các tòa báo có trong tay nhiều họa sĩ vẽ đẹp, hợp thị hiếu độc giả nên đã cho phép kích thước tranh lớn dần. Có bức chiếm cả một phần ba chiều đứng của trang báo khổ lớn, chừa phần còn lại cho bài. Minh họa thường được bố trí trên trang báo gồm tranh vẽ quanh tit bài và tranh minh họa theo nội dung bài.

Đội ngũ họa sĩ vẽ minh họa tăng dần theo sự phát triển của báo chí về số lượng và sự quan tâm của giới chủ báo. Có nhiều họa sĩ ăn lương cao chỉ chuyên vẽ minh họa, do đội ngũ đông thêm thì cách thể hiện phong phú và đa dạng hơn, tỉa tốt kỹ càng hơn trước.

Thời gian này, người đọc chú ý đến những bức minh họa mang sắc thái lạ xuất hiện trên tạp chí Sáng Đội Miền Nam của Tạ Ty, người từng học

trường Mỹ thuật Đông Dương và là họa sĩ tiên phong theo trường phái lập thể ở Việt Nam. Minh họa của ông đường nét đơn giản nhưng tính biểu hiện cao, hiện đại và sang trọng, phù hợp với thị hiếu của người có học. Tranh đẹp, lại được in màu càng đẹp.

Một họa sĩ minh họa cũng được chú ý, đó là Lê Minh. Ông tốt nghiệp trường Mỹ nghệ thực hành Gia Định, chuyên minh họa và vẽ bìa báo từ trước và sau năm 1960. Ông vẽ rất sung sức, hình tượng nhân vật luôn là những cô gái đẹp mắt to, vóc dáng cân đối, những thanh niên đẹp trai với mái tóc bông. Nhân vật của Lê Minh tả hao hao giống của họa sĩ Lê Trung nhưng “bốc” hơn, được tả chi tiết từ mái tóc đến bàn tay, nếp gấp tà áo đến đôi bông tai. Lúc đó, giấy in báo dồi dào và có chất lượng tốt nên tranh ông vẽ được in sắc sảo, đến giờ còn thấy đẹp.

Khuynh hướng tả thực bắt mắt, phù hợp với thị hiếu thẩm mỹ của giới bình dân nên các báo mang tính thương mại như Tiếng Chuông, Sài Gòn Mới, Phụ Nữ Diễn Đàn, Phụ Nữ Ngày Mai rất chuộng và góp phần giúp các loại báo này bán chạy. Trên một tờ báo Xuân của Phụ Nữ Diễn Đàn, Lê Minh vẽ tới 22 bức minh họa. Có bức tràn cả trang báo.

Năm 1969, sau khi chiến cuộc lắng dịu, có sự hồi sức mạnh mẽ trên báo Xuân Sài Gòn với nhiều bài có nội dung hay, minh họa đẹp. Đặc biệt năm này, báo Xuân có nhiều minh họa mang tính mỹ thuật cao là giai phẩm Xuân Chính Luận. Rất tiếc là các bức minh họa trên báo này không ký tên tác giả.

Từ 1970 đến 1975, kinh tế càng lúc khó khăn, giá giấy tăng, chiến cuộc căng thẳng, công nhân nhà in, họa sĩ thiếu hụt nên hình thức báo Xuân giai đoạn này xuống thấy rõ. Tranh minh họa ít hẳn đi. Điển hình như giai phẩm Xuân Công Luận năm Canh Tuất 1970 in trên giấy xấu và mỏng, minh họa sơ sài. Báo Ngôn Luận Xuân Tân Hợi 1971 có vài minh họa bé xíu. Báo Hòa Bình in lem nhem, minh họa nhỏ như hộp diêm.

Đến báo Điện Tín Xuân Giáp Dần 1974 thì không có bức minh họa nào cả, toàn chữ là chữ. Thời gian này, nhờ có họa sĩ ViVi trên báo Tuổi Hoa và Thiếu Nhi, họa sĩ Đinh Tiến Luyện trên báo Tuổi Ngọc mà các báo dành cho tuổi nhỏ này vẫn đẹp nhờ in nhiều tranh minh họa, tạo dấu ấn đậm đà trong lòng độc giả học sinh.

Lần giờ trên hai trăm tờ báo Xuân trải dài suốt hơn ba mươi năm trước 1975, chúng tôi thấy có hiện tượng nhiều bức tranh không ghi tên tác giả nhưng lại có tên cơ sở làm... bản kẽm như Cliché Dầu hay Cliché Trung. Điều đó cho thấy kỹ thuật in ấn, làm bản kẽm tranh ảnh để in trên báo rất được coi trọng.

Tranh ảnh, minh họa trên báo Xuân xưa có thể xem là loại mỹ thuật bình dân dành cho đại chúng, giúp phổ cập và nâng cấp cảm thụ mỹ thuật. Ở thể loại tranh này, người đọc thấy được tay nghề vẽ minh họa của các họa sĩ thời đó, những ảnh hưởng của họ từ tài liệu nước ngoài và ảnh hưởng lẫn nhau.

Minh họa làm thẳng hoa nội dung bài vở, giúp độc giả đương thời và cả người đọc hôm nay hình dung rõ hơn không gian sống của người thế hệ trước.

Phạm Công Luận

(trích sách SÀI GÒN – PHONG VỊ BÁO XUÂN XƯA xuất bản tháng 1-2018)

Link bài gốc:

<https://www.facebook.com/pcluan/posts/10212322950823724>